

Mednarodni anketi o kriminaliteti oz. viktimizaciji Slovenija (Ljubljana) 1992-1997 (4., sklepni del)

Zoran Pavlovič*

Članek nadaljuje in zaključuje predstavitev rezultatov mednarodne ankete o kriminalitetni viktimizaciji v letih 1992 in 1997. Predstavlja odgovore na vprašanja o sredstvih in načinih varovanja ljudi in premoženja (ki jih anketiranci uporabljajo bolj kot ob prejšnjem merjenju) ter o kaznovalni naravnosti prebivastva (ta se zdi še nekoliko bolj blaga kot pred petimi leti). Ob koncu povzemamo vse poglavne ugotovitve ankete in nakazujemo njeno prihodnost v svetu in pri nas.

Ključne besede: kriminaliteta, kriminalitetna statistika, anketa o viktimizaciji, viktimizacija, žrtve, varovanje, kaznovalna naravnost, Slovenija.

UDK: 312.7 (497.4)

1. Uvod

V dosedanjih treh delih predstavitve rezultatov dveh krogov Mednarodne ankete o kriminalitetni viktimizaciji¹ smo najprej predstavili nekaj temeljnih ugotovitev in primerjav: primerjali smo stopnje viktimizacije v pet- in eno-letnem obdobju v merjenjih 1992 in 1997 za enajst tipov konvencionalne kriminalitete in za potrošniško goljufijo ter podkupljivost; rezultate smo mednarodno primerjali ter podrobneje pogledali oškodovanja po posameznih tipih (kolikokrat so se zgodila v enem letu, kje so se zgodila, koliko storilcev je bilo udeleženih, jih je žrtev poznala itd.). V nadaljevanju smo se ukvarjali s "temnim poljem" kriminalitete, namreč s stopnjami prijavljanja kriminalitetnih dogodkov (vključno z razlogi za (ne)prijavljanje), in zadovoljstvom žrtev z ravnanjem policije po prijavi; predstavili smo tudi odgovore vseh anketirancev (ne glede na morebitno viktimizacijo v zadevnem obdobju) na vprašanja o njihovi oceni dela policije in se ustavili pri dejavnih (kolikor jih je anketa beležila), ki na tako oceno vplivajo. Razčlenjevali smo vplive neodvisnih spremenljivk na različne tipe viktimizacije (rezultati so nas opozorili zlasti na skupino mladih, nadmeroma visoko izobraženih in dinamičnih oseb, ki so razpovprečno pogosto oškodovane) in v anketo vključene pokazatelje strahu pred kriminalom - le-ta se je v Ljubljani v petletnem obdobju med obema merjenjima občutno povečal. Bolj ogroženi se počutijo anketiranci v večjih mestih in ženske. Strah je le malo povezan z dejansko verjetnostjo viktimizacije, kar smo pojasnjevali z domnevo, da se osebe, ki se

počutijo bolj ogrožene, redkeje izpostavljajo situacijam, v katerih je viktimizacija objektivno verjetnejša.

Tokrat bomo namenili pozornost preostalim vprašanjem, ki so bila v anketi postavljena vsem anketirancem (ne glede na morebitno viktimizacijo v ciljnem obdobju), namreč vprašanjem o načinih in sredstvih varovanja oseb in premoženja ter o kaznovalni naravnosti prebivastva, poskusili pa bomo tudi povezati celoto ugotovitev in se ozreti v prihodnost ankete.

2. Ukrepi za varovanje

Kako se torej v Sloveniji varujemo pred kriminaliteto ali vsaj pred njenimi posledicami? Rezultate ankete, ki se nanašajo na tovrstna vprašanja, povzemamo v Tabeli 1.

Tabela 1: Načini in sredstva varovanja

Mera	podvzorec	Ljublj. '92	Ljublj. '97	Slov. '97
Alarm zoper vlomilce		5.2	7.8	5.3
Poseb. ključavnice na vratih		35.4	55.0	35.0
Poseb. rešetke na oknih		5.3	15.6	13.7
Pes čuvaj		13.0	17.6	32.7
Visoka ograja		2.8	11.5	8.6
Hišnik ali varnostnik		0.3	18.5	9.1
Organiz. sosed. opazovanje		-	17.2	15.1
Posedovanje orožja		5.8	10.6	14.6
Zavarovanje proti vlamu		26.3	35.8	37.7

Povzetek rezultatov ankete, ki se nanašajo na različne načine in sredstva varovanja pred kriminalom, nakazuje jasen porast uporabe sredstev za varovanje oseb in premoženja oz. za odvracanje morebitnih storilcev, ki, prav tako kot strah, prehitveva dejansko rast kriminala. Težko je reči, ali povečana uporaba različnih sredstev pomeni višjo varnostno kulturo prebivalstva, ali pa je bolj odraz prej omenjenih bojazni. Kakorkoli že, danes je precej več bivališč opremljenih z

* Zoran Pavlovič, dipl. psiholog, doktor znanosti, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Kongresni trg 12, 1000 Ljubljana

¹ Zoran Pavlovič: Mednarodni anketi o kriminaliteti oz. viktimizaciji - Slovenija (Ljubljana) 1992-1997 (1. del), *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, Ljubljana 49/1998/3, s. 257-265; Mednarodni anketi o kriminaliteti oz. viktimizaciji - Slovenija (Ljubljana) 1992-1997 (2. del), *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, Ljubljana 50/1999/1, str. 30-37; Mednarodni anketi o kriminaliteti oz. viktimizaciji - Slovenija (Ljubljana) 1992-1997 (3. del), *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, Ljubljana 50/1999/2, str. 122-130.

alarmnimi napravami, posebnimi ključavnicami, rešetkami ..., kar morda v določeni meri resnično odvrta potencialne storilce in s tem preprečuje, da bi bili kriminalni trendi bolj strmi.

Mayhew in van Dijk ugotavljata, da podatki iz 11 industrializiranih držav dokazujejo, da alarmi preprečujejo vlome – če v anketi vprašamo tudi, ali so bili vgrajeni prej ali šele po vlamu.² Tako kontrolno vprašanje je bilo vključeno šele v tretjem krogu ankete (1996/97), prej pa ni bilo mogoče ugotoviti, ali so lastniki alarmov le-te vgradili prej ali potem.

Naši podatki kažejo, da je izmed 109 lastnikov alarmov v skupnem slovenskem vzorcu leta 1997, 7 doživelo vlome v zadnjih petih letih, a le v enem primeru je bil alarm že vgrajen v času vloma! Vsi ostali so ga namestili naknadno. Torej bi lahko rekli, da je izmed 103 lastnikov alarmov doživel vlam le eden, medtem ko je pri 1820 ne-lastnikih bilo 120 vlomov oz. 6,6%, kar je precej več.

Podobno so prav vsi lastniki alarmov, ki so doživeli *poskuse* vloma v petih letih, alarme vgradili naknadno. Torej se je vseh 82 opaženih poskusov vloma v slovenskem vzorcu 2.053 gospodinjstev zgodilo na naslovih brez alarmnih naprav! Glede na to, da gre za privlačne (premožnejše) tarče, gre za zanimivo ugotovitev. Ali alarmne naprave dejansko odvrta vlomilce, ali pa se naši vlomilci raje usmerjajo k bolj ranljivim oz. manj premožnim predelom, morda raje k stanovanjem kakor k hišam. Resnično, vpogled v podatke iz naše ankete pokaže, da se *vlomilci skoraj dvakrat raje usmerijo na stanovanje v bloku* kakor pa k hiši – razmerje je podobno pri uspešnih vlomih kakor pri poskusih.

Še beseda o drugih podatkih o varovanju. Zanesljivost nekaterih podatkov je vprašljiva. Se je posedovanje strelnega orožja v Ljubljani res podvojilo?³ Morda rezultat kaže le na manjše nezaupanje anketirancev do anketarja – anketiranci so tokrat dejansko izražali manj nezaupanja v namene anketarja pri tem vprašanju kakor pred petimi leti (po izjavah samih anketarjev v obeh krogih). Morda pa se je posedovanje orožja vendarle povečalo, kajti v Ljubljani pravi 14,7% tistih, ki posedujejo orožje, da ga imajo kot zaščito pred kriminalom – le 3,3% lastnikov drugod po Sloveniji navaja isti razlog za posedovanje. Večina lastnikov ima (po podatkih iz ankete) orožje za lov in športno strelstvo.

Podatek, da ima kar tretjina slovenskih gospodinjstev psa čuvaja, je morda presenetljiv. V Ljubljani, kjer je sorazmerno manj hiš in več stanovanj, je odstotek kajpak manjši. Težko je reči, koliko teh živali v resnici opravlja dolžnost "čuvaja", koliko pa jih je v resnici družabnikov.

²Pat Mayhew, Jan van Dijk: *Criminal Victimization in Eleven Industrialized Countries - key findings from the 1996 International Crime Victims Survey*, Ministry of Justice, Den Haag 1997, str. 55.

³Naj spomnimo, da rezultate obeh anket lahko primerjamo samo za Ljubljano, saj smo prvič, leta 1992, anketirali samo ljubljanska gospodinjstva.

Povečanje kulture zavarovalništva gre morda vstric z izboljšanjem gmotnega položaja ljudi. Hišo oz. stanovanje ima proti vlamu zavarovano pri zavarovalnici dobra tretjina gospodinjstev, pred petimi leti jih je bila četrtnina. Toda tudi tretjina se zdi razmeroma malo. Oškodovanja ne moremo vedno preprečiti, lahko pa poskrbimo, da nas nekoliko manj prizadene.

3. Kaznovalna naravnost

Izmed vprašanj, ki smo jih zastavili vsem anketirancem, ne glede na morebitno oškodovanost, nam preostajata še vprašanja, namenjeni ugotavljanju kaznovalne naravnosti javnosti.

Anketirance smo vprašali:

"Ljudje imajo različna mnenja glede kazni, ki bi jih morali dobiti storilci kaznivih dejanj. Vzemite primer moškega, stara 21 let, ki je že drugič obsojen za vlam. Tokrat je ukradel barvni televizor. Katera od naslednjih kazni se vam zdi najprimernejša za tak primer?"

Oglejmo si tabelo odgovorov.

Tabela 2.a: Tip kazni za vlomilca povratnika

	%	Lj. 92	Lj. 97	izven 97	Slo.97
denarna kazen		12,8	8,9	12,6	12,1
zaporna kazen		31,2	33,1	38,0	37,4
delo v korist skupnosti		35,2	45,3	33,8	35,4
pogojna kazen		6,3	4,4	5,8	5,6
druga kazen		11,1	3,0	3,9	3,8
ne vem		3,4	5,3	5,8	5,7

Zanimivo je, da se v obdobju povečane zaskrbljenosti zaradi kriminalitete kaznovalna naravnost ni zaostрила. Nasprotno, precej je pridobilo naklonjenost "delo v korist skupnosti", vendar predvsem na račun denarne in pogojne kazni – delež anketirancev, naklonjenih zaporni kazni, je ostalo skoraj nespremenjen. Zanimivo je tudi, da so "mestni ljudje" manj naklonjeni zaporu kot anketiranci iz manjših krajev.

Tabela 2.b: Dolžina zavora za povratnika

	%	Lj. 92	Lj. 97	izven 97	Slo. 97
1 mesec ali manj		9,9	11,4	6,7	7,3
2-6 mesecev		29,2	27,8	27,1	27,1
6-12 mesecev		19,2	5,3	7,5	7,2
1 leto		18,3	20,8	19,9	20,0
2 leti		9,3	9,4	11,1	10,9
3 leta		2,9	3,5	4,4	4,3
4 leta ali več		6,9	10,2	10,2	10,1
ne vem		4,3	11,6	13,1	13,1

Tistim, ki so izbrali zaporno kazen, smo zastavili še vprašanje o njeni najustreznejši dolžini. Tu lahko ugotovimo, da se je nekoliko povečalo število (sicer razmeroma redkih) anketirancev, naklonjenih visokim kaznim (zlasti 4 ali več let), na račun skupine, ki izbira dolžino od 6-12 mesecev. "Mestni ljudje" so v večjem odstotku naklonjeni krajšim zapornim kaznim, manj pa je tudi neodločenih. Nasploh pa velja, da bi temu povratniku le okrog četrtnina anketirancev prisodila več kot leto zaporne kazni.

Menimo, da rezultati ankete kažejo, da občasne politično motivirane zahteve po zaostritvi kaznovalne politike nimajo prav trdne opore v javnem mnenju. A podoba bi lahko bila tudi precej drugačna (strožja), če bi šlo za nasilno dejanje, usmerjeno zoper življenje ali telo, ali pa za primer zlorabe oblasti. Že prej smo namreč videli, da so anketiranci v Sloveniji v petih letih postali razmeroma manj občutljivi za premoženjsko kriminaliteto.

4. Sklep

Posameznemu oškodovancu je vsako dejanje, ki ogrozi njegovo dobrobit, odveč. Toda v bližnji prihodnosti si še ni mogoče predstavljati družbe brez kriminala: kršenje pravil je prav tako del človekove narave kot njihovo ustvarjanje. Družba, za razliko od posameznika, prenese brez večje škode določeno raven kršenja pravil – dokler le-te lahko obravnava kot izjeme. Težko je reči, kje je meja, kdaj je kriminala preveč, kdaj pa ga je še "ravno prav". Zato nam tudi številke o stopnjah viktimizacije ne povedo veliko. Zanimanje nam pritegnejo šele primerjave: tako mednarodne kot primerjave v času. Več slednjih nam lahko kajpak prinese šele čas – če bomo medtem dogajanje še naprej raziskovalno spremljali. Temu pa se najbrž ne bi smeli odpovedati.

Dosedanje raziskovalne ugotovitve v svetu kažejo, da kriminal narašča, tako v razvitem delu sveta – z izjemo nekaterih industrializiranih držav, ki pa v zadnjem času zabeleženega upada še ne znajo prav dobro pojasniti – kot v tistem v razvoju in v deželah nekdanjega socialističnega bloka. Vsak izmed teh svetov ima za tak razvoj svoje strukturne razloge, a kot kaže, se prepad med razvitimi in nerazvitimi manjša, vsaj v smislu obremenjenosti z zločinom. Brez vizije prihodnosti, globalnega razvojnega načrta, se utegnemo znajti v močvirju stagnacije, ekološkega razkroja in nenadzorovane populacijske eksplozije. Razraščanje nespoštovanja pravil, če se res dogaja, je simptom družbene brezperspektivnosti, stanja, v katerem neprestano pripovedujemo, da je najboljši program preprečevanja zločina program splošnega pozitivnega razvoja, vendar takega razvoja nismo zmožni načrtati. Bodisi zato, ker je nek razvojni lok že dosegel svojo najvišjo točko (kot morda v zahodnem svetu), ali zato, ker si po izgubi neke utopije prizadevamo dohiteti svet, ki se med tem sam bori za lastno identiteto (kot se dogaja deželam nekdanjega socialističnega bloka), ali pa zato, ker vse razvojne dosežke sproti

izniči rast populacije (kot v deželah "v razvoju"). Ni naključje, da se ljudstva, v pomanjkanju boljših zamisli, zatekajo k nacionalnim strastem, k starim rešitvam za nove probleme.

Raziskovalno spremljanje gibanj kriminalitete, zlasti če je široko mednarodno zastavljeno, lahko postane svojevrsten barometer, karkoli bo že prihodnost prinesla. Vendar pa je bil namen našega prispevka zgolj predstaviti prva dva kroga oz. nekatere rezultate anketiranja pri nas, s katerima se tovrstna študija pravzaprav šele dobro pričinja. Polno vrednost, če bo zdržal (kar nekaj držav, tudi razvitih, ki so sodelovale v prvem ali v drugem krogu, si tretjega niso privoščile), bo ta mednarodni projekt pokazal po več ponovitvah – čim več, tem bolje.

Empirično raziskovanje viktimizacije zagotavlja vrsto koristnih informacij kajpak tudi na ožji, nacionalni oz. lokalni ravni, in za "sprotno rabo". Točnejša predstava o dejanskih razsežnostih in strukturi kriminalitete, kot jo dajejo uradne statistike znanih kaznivih dejanj, je potrebna za načrtovanje strategij. Kriminalna politika, ki se ne bi ustavljala le na kazenskem pregonu storilcev, temveč bi bila v večji meri usmerjena k reševanju družbenih problemov, mora iskati specifičen lek za preprečevanje posameznih oblik kriminalitete in specifične rešitve za zmanjševanje škode, ki jih ta povzroči. Sodelovanje države pri pomoči žrtvam, da v primerih resne viktimizacije prebrodijo kritično obdobje, postaja v sodobnem svetu pravilo in norma, medtem ko smo se pri nas šele lotili tega dela. Informacije o dejavnikih strahu in negotovosti v sodobnih soseskah bi kazalo izkoristiti za ustrezno načrtovanje varnega urejanja prostora, informacije o dejavnikih (ne)zadovoljstva z delovanjem javnih služb pa za ukrepe za dvig zaupanja in izboljšanje sodelovanja, ki je v skupnem interesu, itd.

Če naj tako raziskovanje v resnici zagotovi ustrezne in kakovostne informacije, mora biti sistematično in dolgoročno. V ta namen pa mora obstajati jasno izražen družbeni oz. državni interes, da svoje prihodnje odločitve utemeljuje na empirično ugotovljenih in analitično obdelanih spoznanjih; podobno mora tudi spremljati in ovrednotiti učinke sprejetih odločitev. Odločitev, ali bomo v prihodnje v Sloveniji sodelovali z Mednarodno anketo o viktimizaciji ali ne, ne more sloneti zgolj na prepričanju raziskovalne organizacije, da tako anketo potrebujemo. Akademski interes ne zadošča, niti za redno financiranje niti za redno izvajanje projekta. Raziskava potrebuje stalnega, trdnega in zainteresiranega naročnika oz. skupino naročnikov, ki bodo videli svoj interes v dolgoročnem spremljanju tovrstnih informacij in v njihovem upoštevanju pri sprejemanju odločitev. Ob redni uporabi mednarodne metodologije bi se zagotovo kmalu pokazalo, katerih informacij, zanimivih za naše konkretno okolje, mednarodna anketa ne zajema. Na temelju teh spoznanj bi morali zgraditi dodaten modul, nacionalno viktimološko anketo.

Zato nam je lahko le v zadovoljstvo, da je za anketo pokazal velik interes Urad Vlade RS za statistiko. V nedavno

dvojezično publikacijo "Rezultati raziskovanj – Results of surveys: Kriminaliteta 1997 – Crime 1997." je tako Urad uvrstil, poleg uradnih podatkov pravosodnih organov, tudi poglavje z izbranimi rezultati naše ankete,⁴ pripravlja pa se tudi na uvrstitev ankete v nacionalni program statističnih raziskovanj, kar bi zagotovilo njen dolgoročni obstoj. Publikacija je bila na mednarodni konferenci "Pregled nad kriminaliteto – globalna perspektiva"⁵ deležna precejšnje pozornosti, saj v več državah načrtujejo skupne objave uradnih podatkov in raziskovalnih rezultatov, a naša je bila prva.

Je mogoče na kratko povzeti množico informacij, o katerih nas je poučila tokratna anketa v Sloveniji?

Predvsem, videli smo, da kriminaliteta v letih 1992-1997 ni upadla, kakor kažejo uradne statistike obravnavanih kaznivih dejanj. Na nekaterih področjih je stagnirala in kaže presenetljivo stabilnost v času; zlasti na področju nasilnih in kontaktnih premoženjskih dejanj pa je v porastu – vsaj kar zadeva urbano okolje, saj smo primerjavo v času lahko naredili samo za Slovenijo. Naši podatki o prijavah kaznivih dejanj – tudi tistih, ki jih oškodovanci ocenjujejo kot dokaj ali zelo resne in bi torej smeli pričakovati njihovo prijavo – kažejo, da se "temno polje" kriminalitete poglablja, kar pa je pomemben razlog za upadanje v uradnih statistikah. Razlogi, ki jih oškodovanci navajajo za neprijavljanje, kažejo na nizko raven pričakovanj do policije; razlogi za nezadovoljstvo ob prijavah pa so take vrste, da bi policija gotovo lahko kaj ukrenila za njihovo zmanjševanje, saj gre predvsem za odnos policije do oškodovanca in manj za učinkovitost pri razreševanju primera.

Mednarodna primerjava (s podatki, ki so nam bili dostopni) kaže, da se kriminaliteta v Sloveniji giblje okrog evropskega povprečja (čeprav je Evropa tudi na tem področju vse prej kot homogen pojem); zaskrbljuje bližanje in preseganje povprečja pri nasilnih dejanjih. Tudi podatki o podkupljivosti uradnih oseb so presegli povprečje, čeprav ne dosegajo ravni, ki bi upravičevala sedanjo javno vznemirjenost.

Kot drugje, se tudi pri nas kaže kriminaliteta predvsem kot problem urbanega okolja. Videli smo, da se celo dobršen del tistih dogodkov, ki so se zgodili ljudem iz manjših krajev oz. podeželja, le-tem ne pripeti doma, temveč "drugje v državi", se pravi najverjetneje spet v velikem mestu, kamor so se odpravili po opravkih.

⁴ Pavlović Zoran: Mednarodna anketa o kriminaliteti in viktimizaciji – Slovenija 1997. International crime victimization survey – Slovenia 1997. Rezultati raziskovanj. Results of surveys. Kriminaliteta 1997. Crime 1997. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije 1998, s. 97-111.

⁵ Rim, 19.-21. 11. 1998. Glej naš zapis o konferenci v Zoran Pavlović: Konferenca "Pregled nad kriminaliteto – globalna perspektiva", Revija za kriminalistiko in kriminologijo 50/1999/1, Ljubljana 1999, str. 91-93.

Stanje v urbanih središčih pa se je poslabšalo: ljudje se počutijo manj varne, policija se jim zdi, ali pa je, manj vidna, kar delno pojasnjuje tudi nižjo oceno kakovosti dela policije kakor leta 1992. Ugotovili smo tudi, da poslabšanje varnostnih razmer (za zdaj) ni spremenilo kaznovalne naravnosti prebivalstva: zahteve po strožjih kaznih za storilce torej ni mogoče opreti na "javno mnenje".

Razen velikosti naselja, spola anketiranca in vidnosti policije nismo našli demografske spremenljivke, ki bi pomembneje pojasnjevala oceno dela policije, pa tudi občutek varnosti v okolju ter morebitna izkušnja z viktimizacijo ne pojasnita dosti. Sklepali smo, da na oceno dela policije pomembno vpliva javna podoba, ki jo izdatno oblikujejo množična občila. K temu pa bi radi dodali, da aktualna usmerjenost k organizirani kriminaliteti ne sme škodovati delu policije na področju konvencionalne, ki splošno prebivalstvo najbolj obremenjuje. Vračanje policije v skupnost in pozornost vsakodnevni težavam so usmeritve, ki jih ugotovitve ankete vsekakor podpirajo.

Razčlemba demografskih spremenljivk oz. njihovega vpliva na viktimizacijo anketirancev nas je pri osebnih viktimizacijah opozorila na posebej ogroženo skupino razmeroma mladih ljudi z dinamičnim in odprtim življenjskim slogom, ki ga meri pogostnost "zahajanja ven". Zlasti pri ženskah igra pomembno vlogo tudi izobrazba (višja je, večja je verjetnost oškodovanja), saj se veže na višje premoženjsko stanje, pa tudi na odprt življenjski slog. Pri vlomih pa so se razen velikosti naselja kot pomembne spremenljivke pojavile tiste, ki kažejo na slabo nadzorovanost bivališča, to sta zlasti nizka raven sodelovalnosti v soseski in pa dejstvo, da je stanovanje pogosto prazno – za razliko od stopnje vlomov, ki so jih sporočile anketiranke – gospodinje.

Videli smo tudi, da se skupine, ki so najbolj pogosto žrtve, počutijo – najbolj varno v svojem okolju. Navidežno protislovje smo poskušali pojasniti s strategijami uravnovešanja – ravno zaradi samozavesti in občutka varnosti se te skupine pogosteje znajdejo v položajih, kjer so oškodovane. Manj samozavestne skupine sprejemajo manj tveganj in tako povečujejo občutek varnosti, zato pa, vzemimo, nismo našli nobene povezave med občutkom varnosti in starostjo anketiranca.

Med strategije za povečanje občutka in dejanske varnosti sodi tudi večja varnostna kultura – ugotovili smo povečanje uporabe več ukrepov za varovanje ljudi in premoženja, ki jih zajema anketa.

Žrtve so v velikem odstotku menile, da bi jim bila pomoč specializirane službe za pomoč žrtvam kriminala dobrodošla – podobno kot drugje v svetu. Dejavnosti za razvoj takih služb so torej upravičene, zlasti v času, ko se med mnogimi sodobnimi bojznimi skrivajo tudi bojzani zaradi manjše splošne socialne in zdravstvene varnosti.

Sodobni viktimologi opozarjajo na destruktivno vlogo, ki jo lahko ima pomoč žrtvi. Kritične glasove glede učinkov "viktimološke" ideologije na same žrtve in na družbo nasploh je bilo mogoče slišati tudi na zadnjem mednarodnem simpoziju Svetovnega združenja za viktimologijo.⁶ Ezzath Fattah, eden ustanovnih "očetov" viktimologije, je zaskrbljeno ugotavljal, da zagnani aktivisti viktimologije prepričujejo žrtve, da jim je travmatični dogodek povzročil usodne in trajne poškodbe, strokovne službe pa jim pogosto takorekoč odrekajo sposobnost, da se same spopadejo z viktimizacijo, iz slabe izkušnje potegnejo dober nauk in izkušnjo prerastejo ter se tako izognejo trajni oznaki "žrtve". Prepričevanje (z najboljšimi nameni), da imajo nekatere oblike oškodovanja trajne in travmatične posledice, katerih zdravljenje nujno zahteva strokovno obravnavo in pomoč, včasih povzroča večje travme kakor pa izvirna poškodba. Prav tako je opozoril na potencialno nezačelene učinke zatrevanja žrtvam, da "niso nič krive" za tisto, kar se jim je zgodilo, kar je običajen postopek za zmanjševanje morebitnih občutkov krivde, ki jih utegne žrtev občutiti. Samospraševanje o lastnem deležu žrtve za to, kar se ji je zgodilo, opozarja Fattah, je morda koristen mehanizem: tako se lahko žrtev nauči spremeniti svoje vedenje in se v prihodnje izogniti tveganim položajem. Če nisem nič kriv, kako naj v prihodnje preprečim, da se mi ne bi zgodilo isto?

Strategija zagotavljanja pomoči žrtvam je torej potrebna in dobrodošla. Usmerjena pa mora biti k temu, da ublaži aktualno travmo oz. stres, potem pa okrepi posameznika, da se sam sooči z bolečo izkušnjo, se iz nje česa nauči, postane modrejši in nadaljuje z življenjem. Pomoč ne sme ustvarjati "odvisnikov" pomoči, večnih žrtev.

Medtem ko se še učimo iz ugotovitev zadnjega kroga ankete, potekajo na mednarodni ravni priprave za naslednji krog, ki bo potekal v letih 2000-2001. Koordinatorji obljublajo, da bo še več pozornosti v anketi namenjeno vprašanju korupcije (podkupljivosti), saj za podatke o le-tej vlada med svetovnimi kriminologi veliko zanimanje. Velik mednarodni kriminološki projekt bo torej živel naprej, čeprav morda v naslednjem krogu udeležba držav ne bo tako številna. Medregionalni Inštitut Združenih narodov za preučevanje kriminalitete in pravosodja (UNICRI), ki je finančno in strokovno izdatno pomagal speljati anketo v mnogih državah v razvoju in v prehodu, je namreč v finančni krizi, tako da se bodo zainteresirane države morale v veliko večji meri nasloniti na lastne zmogljivosti.

Hkrati pa UNICRI s sodelavci pripravlja tudi drugi krog ankete o viktimizaciji (oškodovanju) poslovnih subjektov. Verjetno je napočil čas, da postopno pripeljemo tudi ta raziskovalni projekt v naš prostor, a o tem ob drugi priložnosti.

⁶ 9. Mednarodni viktimološki simpozij: Skrb za žrtve. Svetovno združenje za viktimologijo. Amsterdam, 25.-29. avgust 1997. Glej <http://www.victimology.nl>.

LITERATURA:

- Hatalak, Oksanna; Anna Alvazzi del Frate; Ugljesa Zvekcic (Ur.): **The international crime victim survey in countries in transition**. Rome: UNICRI, 1998. (UNICRI. Publication no. 62). str. 493-505.
- Lynch, James P.: **Secondary Analysis of International Crime Survey Data**. Conference 'Understanding Crime: Experiences of Crime and Crime Control', UNICRI, Rome 1992. 35 str.
- Mayhew, Pat and Jan J.M. van Dijk: **Criminal Victimization in Eleven Industrialized Countries - key findings from the 1996 International Crime Victims Survey**. Research and Policy Series 162, Ministry of Justice of Netherlands, The Hague 1997. 73 p. + Appendix.
- Mikulan, Marija et.al.: The Police Experience in an Emerging Democracy, **The Police Chief**, June 1997, pp. 53-58.
- Pavlovič, Zoran; Razumeti zločin: izkušnje s kriminaliteto in njenim nadzorom (poročilo z mednarodne konference UNICRI, Rim 1992). **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, 44/1. Ljubljana 1993. str. 91-99.
- Pavlovič, Zoran: The international crime victim survey in Ljubljana (Slovenia), 1997. V: **The international crime victim survey in countries in transition**. Ed. by Oksanna Hatalak, Anna Alvazzi del Frate, Ugljesa Zvekcic. Rome: UNICRI, 1998. (UNICRI. Publication no. 62). str. 493-505.
- Pavlovič, Zoran: Mednarodna anketa o kriminalitetni viktimizaciji - Slovenija 1997. International crime victimization survey - Slovenia 1997. **Rezultati raziskovanj. Results of surveys. Kriminaliteta 1997. Crime 1997**. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije 1998, s. 97-111.
- Pavlovič, Zoran: Konferenca "Pregled nad kriminaliteto - globalna perspektiva". **Revija za kriminalistiko in kriminologijo** 50/1. Ljubljana 1999. str. 91-93.
- Pečar, Janez: **Neprijavljena (prikrita) kriminaliteta**. Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, raziskava št. 58. Ljubljana 1981. 271+16 str.
- Shapland, Joanna: **Monitoring Victim Needs and Victim Programmes**. Conference 'Understanding Crime: Experiences of Crime and Crime Control', UNICRI, Rome 1992. 11 str.
- Siemaszko, Andrzej: **Eastern European Victimization Rates: To Compare or not to Compare?** Conference 'Understanding Crime: Experiences of Crime and Crime Control', UNICRI, Rome 1992. 13 str.
- Svetek, Staš: Kriminaliteta v letu 1995. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, Ljubljana 47/1996/2, str. 95-111.
- Svetek, Staš: Kriminaliteta v letu 1996. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, Ljubljana 48/1997/2, str. 125-144.
- Van Dijk, Jan J.M., Pat Mayhew, Martin Killias: **Experiences of Crime across the World. Key Findings of the 1989 International Crime Survey**. Kluwer Law and Taxation

Publishers, Deventer – Boston 1990. 188 str.
Van Dijk, Jan J.M., Pat Mayhew: **Criminal Victimization in the Industrialized World. A report to the Conference**

'Understanding Crime: Experiences of Crime and Crime Control', UNICRI, Rome 1992. Ministry of Justice, The Netherlands, The Hague 1992. 56+31 str.

International crime victimisation surveys – Slovenia (Ljubljana) 1992-1997 (4th, concluding part)

Zoran Pavlović, Ph.D. in Psychology, Research Associate, Institute of Criminology at the Faculty of Law, Kongresni trg 12, 1000 Ljubljana, Slovenia

The paper continues and concludes the presentation of results of an international survey on crime victimisation in the years 1992 and 1997. It provides the answers to questions about means and modes of protecting people and property (which are more widely used by respondents than they were in the previous measurement) and about the punitive orientation of the population (which seems to be milder than it was five years ago). At the end, the paper resumes all principal findings of the survey and indicates its future in the world and in Slovenia.

Key words: crime, crime statistics, victimisation survey, victimisation, victims, protection, punitive orientation, Slovenia

UDC: 312.7 (497.4)